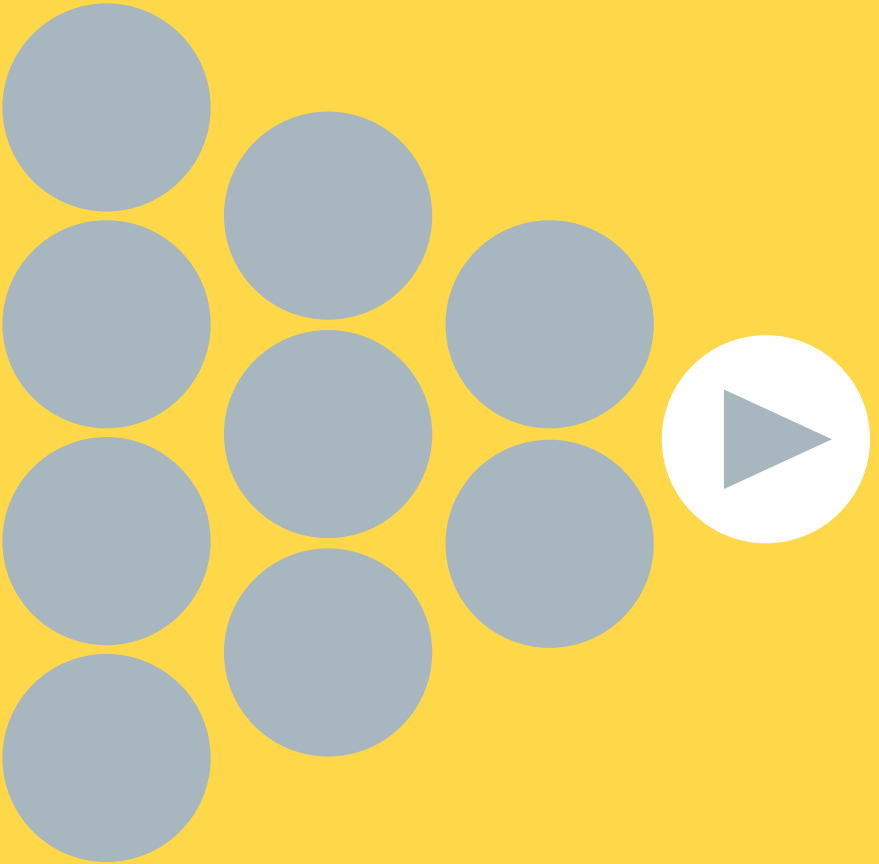

Ammattiosaamisen
näytöt ja
työssäoppiminen

Sisältö

- 3** Yleistä ammattiosaamisen näyttöistä ja työssäoppimisesta
- 4** Opettajan näyttö- ja työssäoppimistyön korvaaminen
- 5** Oppilaitoksessa vai työpaikassa?
- 6** Matkakorvaukset
- 6** Työssäoppimisen määrä
- 6** Työnantajakorvaukset
- 7** Näyttöjen lukumäärä ja jaksottaminen
- 7** Opetus yksilöllistyy, opettajan työmäärä kasvaa
- 8** Opettajien työelämäyhteistyö
- 8** Näyttöperusteet korvaavat kansalliset näyttöaineistot
- 8** Työpaikkaohjaajien koulutus
- 9** Lomakkeet
- 9** Näyttöjen ja arvioinnin oikaisun toimitus
- 9** Opiskelija-arviointi

Yleistä ammattiosaamisen näyttöistä ja työssäoppimisesta

Käsite näyttö voidaan ymmärtää eri tavoilla. Tässä esitteessä käsitellään nuorten ammattiosaamisen näyttöjä ja työssäoppimista. Tekstissä käytetään ammattiosaamisen näyttöistä myös pelkkää sanaa näyttö. Näyttöillä voidaan tarkoittaa lisäksi aikuisten ammattitutkintoihin – perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin – sisältyviä näyttötutkintoja, niiden osia tai nuorten ammattiosaamisen näyttöjä.

Korkealaatuinen opetus säilyttää ammatillisen koulutuksen veto-voiman. Näytöt ja työssäoppiminen ovat olennainen osa ammatillista opetusta. Niiden laadun takaaminen edistää koulutuksen kiinnostavuuden kasvua ja samalla opettajatyön kehittymistä.

Näyttöjen tarkoituksena on opetusviranomaisten mukaan kehittää opetuksen laatua, työelämäyhteyksiä, yhtenäistää opiskelija-arviointia ja tehostaa siirtymistä koulutuksesta työelämään. Näytöt voidaan järjestää työssäoppimisen yhteydessä tai siitä irrallaan. Paikkana voi olla työssäoppimispaikka, muu työpaikka tai oppilaitos.

Näytöissä arvioidaan osa ammatillisesta osaamisesta, ne eivät korvaa ammatillisen osaamisen opiskelija-arviointia kokonaan. Asia on säädetty näyttöjä koskevassa lainmuutoksessa ja Opetushallituksen uusituissa perustutkintojen perusteissa. Ammatillisen opintokokonaisuuden päättötodistuksen arvosana muodostuu näyttöjen ja muun opiskelija-arvioinnin perusteella.

Käytännössä näytöt vähentävät ammatillisten opettajien aiemmin pitämien teoria- ja työkokeiden tarvetta, mutta ne eivät vähennä opiskelijan tarvitsemää jatkuvaa palautetta osaamisensa kehittymisestä.

Lainsäädännön mukaan koulutuksen järjestäjät vastaavat näyttöjen suunnittelusta, toteuttamisesta, arvioinnista, kehittämisestä ja yhteistyöstä työelämän kanssa. Käytännössä ammatilliset opettajat toteuttavat koulutuksen järjestäjän lakisääteiset tehtävät. Opettajien tulee saada tehtäviin työnantajansa määräys ennen työn aloittamista.

Koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmassa on oltava suunnitelma näyttöjen ja työssäoppimisen toteuttamisesta ja arvioinnista. Lisäksi tarvitaan koulutuksen järjestäjän ja työpaikan välinen kirjallinen sopimus, joka on tärkeä osa näyttöjen ja työssäoppimisen toteuttamista (ammatillisen koulutuksen asetusmuutos 603/2005, 5 §). Siinä pitää sopia muuan muassa työpaikalla tapahtuvan oppimisen tavoitteet ja sisällöt.

Sopimuksessa sovitaan myös työssäoppimisen ja näyttöjen kestot, ajoitukset, ohjaukset, arvioinnit ja mahdolliset työnantajakorvaukset.

Näyttö: "Ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa opiskelijan ammatillista osaamista tulee muun arvioinnin ohella arvioida opiskelijan työpaikalla, oppilaitoksessa tai muussa koulutuksen järjestäjän osoittamassa paikassa työtilanteissa tai -tehtävissä antamien ammatti-osaamisen näyttöjen perusteella". (Ammatillisen koulutuksen laki, muutos 601/2005, 25 §)

Työssäoppiminen: "Työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä järjestettävä koulutus perustuu koulutuksen järjestäjän ja työpaikan väliseen kirjalliseen sopimukseen. Sopimukseen otettavista asioista ja koulutuksen järjestämisestä säädetään tarkemmin asetuksella. Muuten kuin oppisopimuskoulutuksena järjestettävä työpaikalla tapahtuva koulutus järjestetään siten, että opiskelija ei ole työ-sopimussuhteessa työnantajaan, tai erikseen niin sovittaessa laatimalla työsopimus." (Ammatillisen koulutuksen laki 630/1998, 16 §)

Opettajan näyttö- ja työssäoppimistyön korvaaminen

Virka- ja työehtosopimuksen määräykset linjaavat opettajan työtä työssäoppimisen ohjauksessa ja ammattiosaamisen näyttöjen järjestämisessä. Kunnallisen opetusalan virka- ja työehtosopimuksen mukaan työssäoppimisen ohjaus määritellään opetusvelvollisuustyöajassa seuraavasti: "Jos opettajalle määrätään opiskelijoiden työssäoppimisen ohjaustehtävä, luetaan tehtävän työmäärää vastaava työaika opettajan opetusvelvollisuuteen." (OVTES 2007–2009 osio C ammatilliset oppilaitokset, yhteiset määräykset, 12 § 1. mom.)

Vastaavasti yksityisellä opetuslalla on kirjattu, että "ammatillisessa oppilaitoksessa työssäoppimisjaksolla olevan opiskelijan ohjaamistehtävä luetaan opettajan opetusvelvollisuuteen". (Yksityisen Opetusalan Liiton 1.11.2007–28.2.2010 palkkaussopimus 22 a §)

Ennen kuin opettaja tekee työssäoppimis- tai näyttötyötä, työnantajan on määrättävä hänelle ohjaamistehtävä. Määräys kirjataan opetusvelvollisuustunteina vuotuisen opetusvelvollisuuteen. Kokonaistyöajassa se kirjataan etukäteen työaika-suunnitelmaan. Ohjaustyö kirjataan opetustyöhön ja muuhun työhön todellisen tuntimäärän mukaisesti. Suunnittelun pohjana voi käyttää OAJ:n ohjeistusta ammattiosaamisen näyttöjen toimeenpanosta. (www.oaj.fi > edunvalvonta > opetus > ammatillinen koulutus > näyttöjen toimeenpano.)

Työssäoppimisen ohjaukseen liittyy aina opetusta, joka toteutetaan kontaktiopetuksena tai -ohjauksena, puhelimitse tai verkon välityksellä. Tämä opetus pitää ottaa huomioon opetusvelvollisuustunteina opetusvelvollisuustyöajassa. Työssäoppimisen ohjaukseen kuuluu lisäksi suunnittelua, valmistautumista ja arviointia. Etu- ja jälkikäteistyö sisältyy opetusvelvollisuustunteihin tai se pitää kirjata kokonaistyöajassa muun työn tunteihin. Työnantaja määrittää ohjauksen tason eli antaa resursit, työajan. Opettajan tulee tehdä määrätty työaika, ei enempää eikä vähempää.

Työssäoppimisen ohjaukseen liittyvä matka-aika on kokonaistyöajassa työaika ja se pitää merkitä opettajan työsuunnitelmaan. Opetusvelvollisuustyöajassa matkat tehdään työpäivän aikana, mutta niitä ei merkitä opetusvelvollisuuteen.

Kun ammattiosaamisen näytöt toteutetaan työpaikalla työssäoppimisen yhteydessä, niihin tarvittava opettajatyö tulee korvata kuten työssäoppimisen ohjaus. Näytöt voidaan toteuttaa myös oppilaitoksessa, jolloin opettajatyö korvataan kuten muukin oppilaitoksessa tapahtuva opetus.

Oppilaitoksessa vai työpaikassa?

Ammatillisen koulutuksen lakimuutoksessa (L601/2005, 25 §, 2. mom.) näytöt määrätään osaksi nuorten ammatillista peruskoulutusta. Työssäoppimisesta määrätään lainsäädännön lisäksi Opetushallituksen opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteissa. Niissä todetaan lisäksi, että poikkeustapauksissa työssäoppiminen voidaan toteuttaa oppilaitoksissa.

Poikkeustapaus on kyseessä muun muassa silloin, kun työpaikka ei toteuta työturvallisuusmääräyksiä – lainsäädännön säädös opiskelijalle turvallisesta työympäristöstä ei toteudu – tai kun työpaikka ei täytä ammatillisen koulutuksen asetusmuutoksessa (A 603/2005, 5 §) säädettyjä laatuvaatimuksia: "Sopimuksen tekemisen edellytyksenä on, että koulutustyöpaikalla on käytettävissä opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteiden mukaisen koulutuksen ja ammattiosa-

misen näyttöjen järjestämisen kannalta riittävästi tuotanto- ja palvelutoimintaa, tarpeellinen työvälineistö sekä ammattitaidoltaan, koulutukseltaan ja työkokemukseltaan pätevää henkilökuntaa, joka voidaan määrätä opiskelijan vastuulliseksi kouluttajaksi."

OAJ:n näkemyksen mukaan myös korkeat työnantajakorvaukset ja pitkät matkat ovat perusteltuja syitä siihen, että työssäoppiminen ja näytöt voidaan toteuttaa oppilaitoksessa eikä työpaikassa.

Matkakorvaukset

Opettaja joutuu usein matkustamaan työssäoppimis- ja näyttöpaikkoihin. Matkat kuuluvat opettajan normaaliin työhön. Kunnallisella puolella matkakustannusten korvaus tapahtuu KVTES:n liitteen 16, matkakustannusten korvaukset, mukaisesti ja yksityisellä sektorilla verohallituksen ohjeiden mukaisesti työmatkana. Lähtökohta korvauksissa on, että matkakulut, jotka ylittävät kodin ja tavanomaisen työpaikan välisen matkan kulut, korvataan edullisinta kulkuneuvoa käyttäen.

Työssäoppimisen määrä

Työssäoppimisen laajuus on vähintään 20 opintoviikkoa. Enimmäismäärää ei ole määritelty, joten periaatteessa opiskelija voisi suorittaa ammatillisten opintojen kaikki 90 opintoviikkoa työssäoppimisena.

OAJ ei kannata yli 20 opintoviikon työssäoppimismääriä, koska määrän kasvaessa oppimisen laatu todennäköisesti kärsii. Työpaikat eivät vielä kaikilta osin täytä asetuksen laatuvaatimuksia, työturvallisuus ei ole yhtä korkealla tasolla kuin oppilaitoksissa eikä työpaikkojen kulttuuri ja osaaminen kata opiskelijoiden opettamista, ohjaamista tai opiskelija-arviointia. Myös opiskelijoiden tasa-arvo toteutuu parhaiten oppilaitoksissa.

Työnantajakorvaukset

Työnantajat vaativat toisinaan rahallista korvausta opiskelijoiden ohjaamisesta. OAJ ei kannata rahakorvausten maksamista. Joskus on kuitenkin tilanteita, joissa korvaus on tarpeen. Tällaisissa tilanteissa OAJ suosittaa, että korvaus olisi esimerkiksi

oppilaitoksen kyseiselle työnantajalle antama työpanos. Sosiaali- ja terveysalan oppilaitos voisi esimerkiksi antaa työpaikan työntekijöille terveysalan työntekijöiden lakisääteistä täydennyskoulutusta.

Näyttöjen lukumäärä ja jaksottaminen

Opetushallituksen näyttökokeiluissa näyttöjä on ollut 3–6 tutkintoa kohden, mutta OAJ esittää, että näyttöjen lukumäärä voisi olla tätä pienempi. Kasvavat näyttökustannukset vähentävät oppilaitoksen muun ammatillisen opetuksen määrää ja saattavat siten heikentää opetuksen laatua.

Työssäoppiminen ja näytöt kannattaa jaksottaa siten, että koko opiskelijaryhmä on niissä yhtä aikaa, jos se on mahdollista. Pienillä paikkakunnilla työpaikkojen rajallinen määrä voi estää jaksottamisen. Jos opettajalla on samanaikaisesti sekä oppilaitoksessa että työpaikalla olevia opiskelijoita, opettajan työ on muun muassa vastuukysymysten kannalta vaativaa. Opiskelijaryhmän jakaminen on kalliimpaa kuin järjestely, jossa koko ryhmä opiskelee yhdessä.

Opetus yksilöllistyy – opettajan työmäärä kasvaa

Työssäoppiminen ja näytöt yksilöllistävät opetusta. Koko opetusryhmä oli aikaisemmin yhtä aikaa opettajan kanssa yhdessä tilassa. Näytöissä ja työssäoppimisessa opiskelijat hajaantuvat useaan paikkaan. He tarvitsevat opettajan apua ja tukea samanaikaisesti monessa eri paikassa. Opettajatyötä tarvitaan aikaisempaa enemmän. Opetuksen yksilöllistyminen on lisännyt opiskelijoiden ohjaus- ja tukipalvelutarvetta.

Tietoverkkojen mahdollisuuksia ohjauksessa on toistaiseksi käytetty vain vähän. Verko-ohjaus saattaa olla hyvä keino toteuttaa osa ohjauksesta, mutta myös verkko-ohjauksen korvaukset on sovittava ennen työn aloittamista.

Opettajien työelämäyhteistyö

Ammatillisen koulutuksen ja työelämän yhteistyö tapahtuu käytännössä yksittäisen opettajan ja työpaikkaohjaajan välillä (Opetushallituksen näyttöselvitys 2008). Jotta työelämäosaaminen leviäisi oppilaitoksissa, koulutuksen järjestäjän tulisi määrätä aikaisempaa useammat opettajat ohjaamaan näyttöjä ja työssäoppimista työpaikoille.

Nykyisin oppilaitoksissa osa opettajista voi olla erikoistunut näyttöjen ja työssäoppimisen edellyttämään työelämäyhteistyöhön, jolloin kaikille opettajille ei välttämättä kerry asiasta kokemusta. Työkierto kehittäisi opettajan osaamista. Osa opettajista voisi hoitaa tehtäviä esimerkiksi muutamia vuosia, jonka jälkeen yhteistyö siirtyisi toisille opettajille.

Näyttöperusteet korvaavat kansalliset näyttöaineistot

Opetushallitus on alkanut päivittää opetussuunnitelmien perusteita tutkintojen perusteiksi. Päivittäminen on kaikkien tutkintojen osalta valmis vuonna 2010. Perusteissa määritellään osaaminen, arvioinnin kohteet ja arviointikriteerit, joita voi käyttää myös näytöissä. Perusteissa voi lisäksi olla ohjeita näytön suunnittelusta, toteuttamisesta, arvioinnista, dokumentoinnista ja näyttöpaikan valinnasta. Perusteet korvaavat nykyiset kansalliset näyttöaineistot.

Työpaikkaohjaajien koulutus

Työpaikkaohjaajien koulutus on Opetushallituksen selvitysten mukaan toteutunut parhaiten siten, että ammatillinen opettaja pitää koulutuksen työpaikkaohjaajan työpaikalla. Opettajille tulisi luoda järjestelmä, jossa heidät koulutetaan työpaikkaohjaajien kouluttajiksi ja jossa he saavat työstä korvauksen.

Lomakkeet

Työssäoppimis- ja näyttölomakkeita tehdään usein samaan tarkoitukseen oppilaitoksen eri osastoilla. Kaikkien työtä helpottaisi, jos lomakkeita voitaisiin suunnitella yhdessä oppilaitoksen sisällä ja eri oppilaitosten kesken.

Näyttöjen ja arvioinnin oikaisun toimielin

Koulutuksen järjestäjän tulee perustaa ainakin yksi toimielin eli ryhmä, joka hyväksyy näyttösuunnitelman, valvoo näyttöjä, päättää arvioitsijat ja käsittelee kaikki opiskelija-arvioinnin oikaisuvaatimukset. Toimielimeen valitaan työ- ja elinkeinoelämän, koulutuksen järjestäjän, opettajien ja opiskelijoiden edustajat. (L 601/2005).

Toimielimen kannattaa aina nimetä opettaja yhdeksi näyttöjen arvioijista, koska se vähentää toimielimelle tulevien oikaisuvaatimusten määrää verrattuna tilanteeseen, jossa arviointi on vain työpaikan edustajan vastuulla.

Näyttöjen edellyttämien toimielinten määrä kannattaa pitää pienenä kustannusten vuoksi.

Opiskelija-arviointi

Ammatillisen koulutuksen opiskelija-arviointia koskevaa asetusta on kesällä 2008 muutettu siten, että viisiportainen arviointiasteikko on muutettu kolmiportaiseksi. Opetushallinto on perustellut muutosta muun muassa sillä, että työelämän näyttöarviointi helpottuu, kun arvosteluasteikko on kapeampi.

Ammattiosaamisen näytöt ja työssäoppiminen

Opettajan ja oppilaitoksen tulee sopia näyttöihin ja työssäoppimistehtäviin tarvittavasta työajasta ja työtehtävien sisällöstä aina ennen työn alkamista.

Näytöt ja työssäoppiminen voidaan toteuttaa myös oppilaitoksessa.

Työssäoppimis- ja näyttöpaikan on täytettävä työturvallisuusmääräykset.

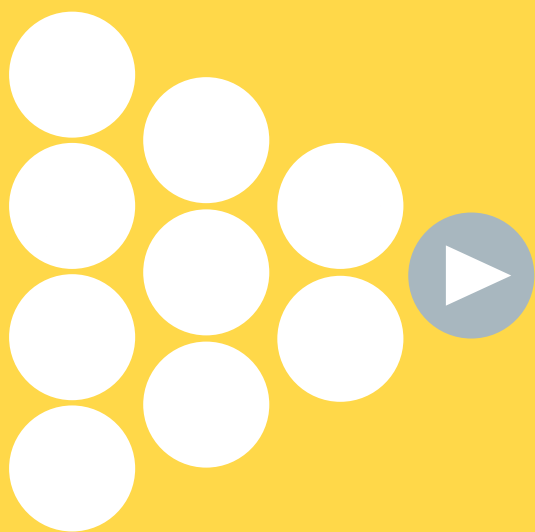
Työssäoppimispaikan on täytettävä asetuksen määräämät laatuvaatimukset.

Työssäoppimista ei tule kasvattaa yli 20 opintoviikon laajuiseksi.

Näyttöjä on ollut kokeiluissa 3–6 tutkintoa kohden, mutta OAJ esittää, että lukumäärä voisi olla tätä pienempi.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

PL 20, 00521 HELSINKI

puh. vaihde 020 748 9600

oaj@oaj.fi www.oaj.fi